

Vad är arkivvetenskap?

Red. Ann-Sofie Klareld & Karolina Wiell

ISBN 978-91-90055-55-7 (online), <https://doi.org/10.37852/oblu.346>

ISBN 978-91-7844-584-4 (tryck, Gidlunds förlag, Möklinta, 2026)

Att skära och knyta kontext

SHIRLEY CHAN

<https://orcid.org/0000-0002-6505-6617>

DOI: <https://doi.org/10.37852/oblu.346.c786>

© Shirley Chan, 2026

Denna text är licensierad under CC-BY, Erkännande. (Se fullständiga villkor: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>) Enligt licensen får verket spridas och bearbetas utan att tillstånd behövs, men verkets upphovsperson måste anges.

Abstract

Digitala miljöer förändras snabbt, men arkivprinciper relaterat till kontext, såsom proveniens, står fortfarande ofta kvar in en analog logik. I plattformsbaserade och socialt dynamiska miljöer, där innehåll skapas genom samspelet mellan användare och teknologier, blir dessa principer svåra att tillämpa utan vidare begreppsutveckling. Genom att introducera begreppen skära och knyta kontext visar denna artikel hur arkivarier bör förstå kontext i plattformsbaserade miljöer och digitala gemenskaper där sociala och materiella villkor är oupplösligt sammanvävda. Artikeln tar sin utgångspunkt i ett sociomateriellt perspektiv och bygger på ett tidigare etnografiskt fältarbete i fangemenskaper kopplade till Marvel Cinematic Universe på Reddit och Tumblr. Genom empiriska exempel belyses hur kontext konstrueras genom sammanvävning av användare, plattformsfunktioner, algoritmer, policys och tredjepartsaktörer, samt hur dessa relationer förändras över tid. Att skära kontext avser de analytiska gränsdragningarna som görs vid varje bevarandetillfälle, medan att knyta kontext synliggör de sammanvävningar som gör specifika aktiviteter möjliga. Sammantaget bidrar artikeln med ett begreppsligt ramverks om synliggör arkivariens aktiva roll i konstruktionen av kontext och utvecklar förståelsen av proveniens för bevarande av digital kultur i rörliga, plattformsstyrda miljöer.

Att skära och knyta kontext

Ett sociomateriellt perspektiv på proveniens

SHIRLEY CHAN

Introduktion

Hur ska vi bevara digitala miljöer på ett sätt som gör dem begripliga för framtiden? Denna fråga blir allt mer aktuell i takt med att mer och mer information skapas och används i sammanhang som är dynamiska, interaktiva och ofta ostrukturerade. Sociala medier är ett tydligt exempel där innehåll formas genom algoritmer, användares interaktioner och teknologiska funktioner som ständigt förändras. För arkiven innebär detta en utmaning där de traditionella principerna för kontext och proveniens som länge har varit grundläggande för hur arkivmaterial ordnas och beskrivs inte längre räcker till.

Således kan vi ställa oss frågan vad som menas med kontext och proveniens? Kontext syftar på det sammanhang där en handling har skapats och använts. Proveniens är ett centralt arkivbegrepp som beskriver ursprungskontexten för en handling.¹ Genom att dokumentera proveniens kan vi säkerställa autenticitet och förstå hur olika handlingar i samma arkivbestånd hänger ihop.² Detta har fungerat väl i miljöer där processer är tydliga och stabila, exempelvis i myndigheter eller organisationer. Men i digitala miljöer är kontexten mer rörlig och dynamisk. Den förändras genom plattformsuppdateringar, nya funktioner och skiftande använd-

¹ Ciaran B. Trace. "Maintaining Records in Context: A Historical Exploration of the Theory and Practice of Archival Classification and Arrangement", *The American Archivist*, 83:1 (2020), s. 91–127.

² Hilary Jenkinson, *A Manual of Archive Administration* (London 1937); Theodore R. Schellenberg, *Modern Archives: Principles and Techniques* (Melbourne 1956).

armönster.³ Detta skapar problem i relation till urval och bevarande. Om vi till exempel bara fokuserar på själva informationen i form av inlägg, kommentarer och innehåll så bevarar vi enbart ögonblicksbilder och riskerar därmed att förlora den sociala betydelsen av teknologin och de praktiker som formar informationen.⁴

I detta kapitel argumenterar jag för att arkivvetenskapen behöver utveckla arkivbegrepp för att möta dagens och framtidens utmaningar med digital teknologi. Jag introducerar således två analytiska begrepp: *skära* och *knyta* kontext, som hjälper oss att förstå hur kontext kan avgränsas och definieras i digitala miljöer. Begreppen bygger på ett sociomateriellt perspektiv, där sociala praktiker och teknologi ses som sammanvävda och samskapande.⁵ Genom att använda dessa begrepp kan vi synliggöra hur arkivarier och digital teknologi aktivt formar kontexten vid bevarande, och därmed hur framtida tolkning av digital kultur möjliggörs.

Kapitlet tar avstamp i arkivvetenskapens utveckling av kontextbegreppet, vilket har gått från en statisk och positivistisk syn till ett mer dynamiskt och praktikorienterat förhållningssätt. Med min tidigare forskning har jag visat hur dessa skiftningar har öppnat för nya perspektiv, men också hur de lämnar en kunskapslucka när det gäller ostrukturerade och informella miljöer, såsom onlinegemenskaper på sociala medier. För att illustrera detta använder jag här exempel från min avhandling där jag gjorde fältarbete i *Marvel Cinematic Universe* (MCU) fangemenskaper på Reddit och Tumblr. De exempel jag lyfter fram visar hur kontext formas genom samspelet mellan användare, plattformar och tredjepartsaktörer (till exempel annonsörer, andra plattformar och utvecklare), och hur dessa relationer präglas av förändring över tid.⁶

³ Amelia Acker & Adam Kriesberg, "Social Media Data Archives in an API-Driven World", *Archival Science*, 20:2 (2020), s. 105–123.

⁴ Clifford Lynch, "Stewardship in the 'Age of Algorithms'", *First Monday*, 22:12 (2017).

⁵ Karen Barad, "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28:3 (2003), s. 801–831; Silvia Gherardi, "Practice as Sociomateriality", i Silvia Gherardi (red.), *How to Conduct a Practice-based Study* (Cheltenham 2019), s. 81–104; Lucas D. Introna, "Epilogue: Performativity and the Becoming of Sociomaterial Assemblages", i Francois-Xavier Vaujany & Nathalie Mitev (red.), *Materiality and Space* (London 2013), s. 303–342.

⁶ Shirley Chan, *Preserving Marvels of Fandom: Constructing the context of Marvel Cinematic Universe Fan Communities on Reddit and Tumblr*, doktorsavhandling (Lund 2025).

Kapitlet är strukturerat i sju delar. Först ger jag en översikt över kontextbegreppets historiska utveckling och diskuterar varför en begreppsutveckling inom arkivvetenskapen är nödvändig i dagens digitala landskap. Därefter introducerar jag det sociomateriella perspektivet, efterföljt av en kort metodredogörelse. I de fjärde och femte delarna presenterar jag begreppen skära och knyta kontext, som illustreras med hjälp av empiriska exempel från det fältarbete jag gjorde 2020–2022. Avslutningsvis diskuterar jag hur dessa begrepp kan bidra till att utveckla både teori och praktik för digitalt bevarande med särskilt fokus på arkivariens roll som aktiv medskapare av framtida kunskap.

Vad är kontext?

Att förstå kontext är en grundpelare inom arkivvetenskapen. Kontext gör handlingar begripliga genom att knyta dem till sitt ursprung, sin funktion och sitt bruk. I sin mest klassiska definition avser kontext det ursprungliga sammanhang där en handling har skapats och ordnats, vilket gör det möjligt att säkra autenticitet och etablera en meningsfull struktur för bevarande och återsökning.⁷ Förståelsen av kontext är intimt förknippad med proveniens, eller ursprungssammanhang, som länge har varit en ledande princip för hur arkivmaterial ordnas, beskrivs och gallras.⁸ Historiskt sett har detta fungerat bra i sammanhang med tydliga processer och definierade ansvarsroller, till exempel i myndigheter och större organisationer. Men i takt med att digitala miljöer blivit en del av vår vardag och allt fler informationspraktiker sker i rörliga, interaktiva och ofta ostrukturerade sammanhang, har det blivit tydligt att den traditionella synen på kontext inte alltid räcker. Att endast bevara en ögonblicksbild riskerar att ge en statisk representation av en annars dynamisk miljö, och därmed dölja den sociala betydelsen av teknologi och dess användning.⁹

⁷ Ciaran B. Trace, "Maintaining Records in Context: A Historical Exploration of the Theory and Practice of Archival Classification and Arrangement", *The American Archivist*, 83:1 (2020), s. 91–127.

⁸ Ibid.

⁹ Amelia Acker & Adam Kriesberg, "Social Media Data Archives in an API-Driven World", *Archival Science*, 20:2 (2020), s. 105–123.

Den historiska utvecklingen av kontextbegreppet visar hur arkivvetenskapen både har fördjupat och omprövat sina grundantaganden. Arkivarietion Samuel Müller, Johan Feith och Robert Fruin formulerade i slutet av 1800-talet fondprincipen och idén om ursprunglig ordning, där handlingar skulle ordnas efter sin tillkomst och spegla sin arkivbildare.¹⁰ Under början av 1900-talet betonade Hilary Jenkinson arkivariens roll som opartisk vårdare och förespråkade att arkiven skulle bevaras i den ordning som skaparen gett dem.¹¹ Theodore Schellenberg utvecklade senare ett mer pragmatiskt synsätt, där urval och gallring mot framtida användning var nödvändigt.¹² Trots att Schellenbergs perspektiv var mer anpassat för den dåtida och alltmer tilltagande informationshanteringen, vilade hans perspektiv fortfarande på antagandet om kontext som stabil och i grunden objektiv. I denna tradition framstår handlingen som en direkt spegling av det förflutna, och proveniens blir ett tydligt ankare för autenticitet.

Under senare delen av 1900-talet växte kritiska ansatser fram i takt med digitaliseringen och ytterligare ökade informationsvolymerna. Frank Upward och Sue McKemmish introducerade *records continuum*-modellen, som bryter med föreställningen om handlingen som ett statiskt objekt och istället ser den som del av en kontinuerlig process där dess meningar och funktioner förändras över tid.¹³ Detta perspektiv är en del av idéströmningen *postcustodiality*, där *custodial* i arkivsammanhang syftar på den traditionella modellen där arkivmaterial fysiskt överlämnas till och kontrolleras av en arkivinstitution.¹⁴ Inom *postcustodiality* ses arkiv inte främst som en slutlig förvaringsplats utan som något som förvaltas i samspel mellan arkivbildare och arkivarier, ofta i eller nära de system där handlingarna skapas.¹⁵ Chris Hurleys begrepp *parallell proveniens* kritiserar antagandet om ett enda ursprungsperspektiv. Han betonar att

¹⁰ Samuel Müller, Johan Feith & Robert Fruin, *Manual for the Arrangement and Description of Archives: Drawn Up by Direction of the Netherlands Association of Archivists* (New York 1940 [1898]).

¹¹ Hilary Jenkinson, *A manual of Archive Administration* (London 1937).

¹² Theodore R. Schellenberg, *Modern Archives: Principles and Techniques* (Melbourne 1956).

¹³ Frank Upward, "Structuring the Records Continuum: Part One Post Custodial Principles and Properties", *Archives and Manuscripts*, 24:2 (1996), s. 268–285; Sue McKemmish, "Placing Records Continuum Theory and Practice", *Archival Science*, 1:4 (2001), s. 333–359.

¹⁴ Francis Gerald Ham, "Archival Strategies for the Post-Custodial Era", *The American Archivist*, 44:3 (1981), s. 207–216.

¹⁵ Ibid.

kontext bör omfatta skapare, användare och berörda aktörer, eftersom handlingars betydelser och funktioner är fördelade och skiftande.¹⁶ Terry Cook lyfter samtidigt fram hur arkivvetenskapen sedan sent 1900-tal inspirerats av det postmodernistiska perspektivet som öppnar för att se arkiven som sociala konstruktioner där makt, tolkning och mångfald spelar centrala roller, och därmed också påverkar hur kontext bör förstås som föränderlig.¹⁷

Under senare tid har dessa postmodernistiska perspektiv vidareutvecklats av forskare som bedriver kritisk arkivforskning med utgångspunkt i teorier om makt och representation. Syftet är att undersöka och omforma arkivbegrepp och praktiker så att de bättre speglar mångfald och social komplexitet. Michelle Caswell lyfter i *Urgent Archives* fram hur arkiv kan fungera som verktyg för social rättvisa och hur de kan utmana exkluderande strukturer. Fokus riktas särskilt mot handlingar som traditionellt har förbisetts av arkivinstitutioner, exempelvis material som rör individer, gemenskaper och folkrörelser.¹⁸

I denna forskning pågår även en kontinuerlig kritik mot arkivbegrepp som proveniens. Ett exempel är Jessica Lapp, som problematiserar den traditionella synen på proveniens som något fast och entydigt.¹⁹ Hon föreslår i stället ett mer kreativt och relationellt förhållningssätt, där proveniens förstås som något som kan omformas för att spegla den komplexitet som präglar arkivens tillkomst och användning. Genom det hon kallar *provenancial fabulation* öppnas möjligheten att skapa nya kopplingar och narrativ, vilket gör arkiven till aktiva rum för meningsskapande snarare än neutrala förvaringsplatser.²⁰

Trots denna teoretiska förskjutning har praktiken ofta fortsatt att vara som mest etablerad i strukturerade, reglerade miljöer. Där finns processkartor, tydligt definierade roller och uttalade mål som gör det

¹⁶ Chris Hurley, "Parallel Provenance Part 1: What, If Anything, Is Archival Description?", *Archives and Manuscripts*, 33:1 (2005), s. 110–145.

¹⁷ Terry Cook, "Archival Science and Postmodernism: New Formulations for Old Concepts", *Archival Science*, 1:1 (2001), s. 3–24.

¹⁸ Michelle Caswell, *Urgent Archives: Enacting Liberatory Memory Work* (London 2021).

¹⁹ Jessica Lapp, "The Only Way We Knew How: Provenancial Fabulation in Archives of Feminist Materials", *Archival Science*, 21:1 (2021), s. 1–23.

²⁰ Ibid.

möjligt att beskriva kontext i termer av verksamhet, funktion och ansvar. I mer informella sammanhang, exempelvis de interaktioner som sker på sociala medieplattformar, är kontexten däremot svår att ringa in med traditionella perspektiv och medel eftersom miljön är mer komplex. Sociala medieflöden personifieras med hjälp av algoritmer och påverkar synlighet av information samtidigt som plattformarnas funktioner ständigt utvecklas.²¹ I sådana miljöer uppstår en dubbelt rörlig kontext där interaktioner och kommunikation utvecklas snabbt, samtidigt som den infrastrukturen förändras. Resultatet blir att det som en gång var synligt och återsökbart kan bli dolt, omformat eller otillgängligt.

Inom den bredare disciplinen biblioteks- och informationsvetenskap, som forskning om arkiv och kulturarv ingår i, har fokus flyttats från statiska kategorier till processer och praktiker. Rhiannon Bettivia och kollegor argumenterar för att vi bör betona resan snarare än destinationen; hur information blir till, cirkulerar och omtolkas. Samtidigt lyfter Isto Huvila et al. fram begreppet *paradata*, som betonar dokumentation av de sammanhang där data bearbetas.²² I angränsande diskussioner lyfter Ixchel Faniel och kollegor meningsskapande som en nyckel där handlingars kontext uppstår i bruket, det vill säga i den praktiska och sociala aktiviteten där de får betydelse.²³ Dessa bidrag pekar på ett skifte från att fokusera på vem som är skaparen och vad, var och när som skapades, till hur information görs i praktiken, med vilka aktörer och under vilka tekniska och sociala villkor.

²¹ Amelia Acker & Adam Kriesberg, "Social Media Data Archives in an API-Driven World", *Archival Science*, 20:2 (2020), s. 105–123; Clifford Lynch, "Stewardship in the 'Age of Algorithms'", *First Monday*, 22:12 (2017).

²² Rhiannon Bettivia, Yi-Yun Cheng & Michael Gryk, "What Does Provenance LACK: How Retrospective and Prospective Met the Subjunctive", i Isaac Sserwanga, Anne Goulding, Heather Moulaison-Sanddy, Jia Tina Du, António Lucas Soares, Viviane Hessami & Rebecca D. Frank (red.), *Information for a Better World: Normality, Virtuality, Physicality, Inclusivity* (Cham 2023), s. 74–82; Isto Huvila m.fl., "Documenting Information Processes and Practices: Paradata, Provenance Metadata, Life-Cycles and Pipelines", *Proceedings of the Association for Information Science and Technology*, 58:1 (2021), s. 604–609; Olle Sköld, Lisa Börjesson & Isto Huvila, "Interrogating Paradata", i *The 11th International Conference on Conceptions of Library and Information Science*, Oslo Metropolitan University, 29 maj–1 juni 2022 (Borås 2022).

²³ Ixchel Faniel m.fl., "The Challenges of Digging Data: A Study of Context in Archaeological Data Reuse", i *Proceedings of the 13th ACM/IEEE-CS Joint Conference on Digital Libraries* (New York 2013), s. 295–304.

Detta skifte betonar att vi behöver se digitala kontexter inte enbart som sociala. De är också materiella, vilket blir påtagligt med sociala medieplattformer. Algoritmer kurerar våra informationsflöden och påverkar hur vi interagerar med varandra och med information. Samtidigt reglerar applikationsanvändargränssnitt (API) vem som får åtkomst till vad.²⁴ Dominique Glassman diskuterar hur sociala medieplattformer, tillsammans med deras användare och tredjepartsaktörer, skapar handlingar utan något tydligt ansvar för deras långsiktiga förvaltning.²⁵ Dessa perspektiv gör det tydligt att kontexten måste förstås som ett resultat av samspelet mellan människor, information, plattformer och deras policys.

Att dokumentera en sådan rörlig kontext ställer krav på både arkivteori och praktik. Teoretiskt behöves en mer flexibel proveniensförståelse, där man väver samman flera perspektiv och dynamiker. Praktiskt behöver vi utveckla sätt att beskriva hur aktiviteterna går till i de digitala miljöerna, där vi tar hänsyn till vilka aktörer som samverkar, vilka verktyg som används, och hur tekniska villkor påverkar användarnas handlingsutrymme. Här erbjuder process- och praktikinriktade angreppssätt ett tillvägagångssätt, men de måste kompletteras med ytterligare förståelse för den digitala teknologin. Till exempel behöver vi förstå hur algoritmer är en del av kontexten som påverkar vad som kan bevaras, men också hur framtida arkivanvändare kan förstå det som bevaras.²⁶ Hänsyn behöver tas till aspekter såsom vem som skrev ett inlägg, hur det blev synligt, varför det spreds, och hur dess synlighet förändras över tid.

Genom att vidareutveckla proveniensbegreppet och rikta fokus på processer, praktiker och deras sociomateriella villkor, kan kontext dokumenteras på ett sätt som speglar den digitala kulturens rörlighet. Det handlar inte om att överge det etablerade, utan om att komplettera det med verktyg som ger rättvisa åt sammanhang där teknologi och aktivitet är intimt sammanflätade. I detta arbete är det värdefullt att utgå från en

²⁴ Amelia Acker & Adam Kriesberg, "Social Media Data Archives in an API-Driven World", *Archival Science*, 20:2 (2020), s. 105–123.

²⁵ Dominique Glassman, "Facebook is Creating Records – But Who Is Managing Them?", *Archives & Manuscripts*, 48:1 (2020), s. 45–58.

²⁶ James A. Hodges & Ciaran B. Trace, "Preserving Algorithmic Systems: A Synthesis of Overlapping Approaches, Materialities and Contexts", *Journal of Documentation*, 79:6 (2023), s. 1380–1392.

tydlig men kritisk målbild som grundar sig i att framtida arkivanvändare ska kunna förstå hur och varför information uppstod och fick betydelse.

I nästa del av kapitlet introducerar jag därför två begrepp: *skära* och *knyta* kontext, som kan hjälpa arkivarier och forskare att arbeta mer systematiskt med att bevara kontext i digitala miljöer. Med skära kontext avser jag att dra de analytiska gränser som utgör ett visst sammanhang, nämligen vilka aktörer, relationer och villkor som ska inkluderas respektive utelämnas. Med att knyta betonar jag vikten av att synliggöra hur samspelet mellan människor, teknologi, policys och informationsobjekt gör en viss meningsskapande aktivitet genomförbar. Teoretiskt vilar detta på ett sociomateriellt perspektiv där det sociala och det teknologiska ses som samskapande.²⁷ Dessa begrepp ger oss ett språk för att beskriva det rörliga och föränderliga i digitala miljöer och därmed också ett potentiellt sätt att dokumentera kontext utan att reducera den till ögonblicksbilder.

Kontext som sociomateriell

Min avhandling som publicerades 2025 utgår från ett sociomateriellt perspektiv och undersöker hur digital kultur kan bevaras.²⁸ Studien bygger på fältarbete i två fangemenskaper på Reddit och Tumblr som kretsar kring multimedia-franchisen MCU. Fokus ligger på hur fans skapar och använder information som del av sina vardagliga praktiker, något jag benämner som *informationsaktiviteter*. Dessa aktiviteter är en del av bredare *fanpraktiker* och visar hur meningsskapande och identitetsskapande sker i rutinartade och ofta omedvetna former via plattformarna.²⁹ I

²⁷ Karen Barad, "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28:3 (2003), s. 801–831; Silvia Gherardi, "Practice as Sociomateriality", i Silvia Gherardi (red.), *How to Conduct a Practice-based Study* (Cheltenham 2019), s. 81–104; Lucas D. Introna, "Epilogue: Performativity and the Becoming of Sociomaterial Assemblages", i Francois-Xavier Vaujany & Nathalie Mitev (red.), *Materiality and Space* (London 2013), s. 303–342.

²⁸ Shirley Chan, *Preserving Marvels of Fandom: Constructing the context of Marvel Cinematic Universe Fan Communities on Reddit and Tumblr*, doktorsavhandling (Lund 2025).

²⁹ Mark Duffett, "Fan Practices", *Popular Music and Society*, 38:1 (2015), s. 1–6.

avhandlingen har insikterna från detta fältarbete använts som grund för att vidareutveckla arkivbegrepp som proveniens och urval i relation till digitalt bevarande.

I avhandlingen förstås fansens aktiviteter som sammanvävda med plattformarnas funktioner, där de tillsammans formar en infrastruktur som både möjliggör och begränsar fansens handlingar.³⁰ Denna infrastruktur omfattar mänskliga och icke-mänskliga aktörer, såsom algoritmer, användardata och tredjepartsverktyg, och påverkar hur information blir synlig och meningsfull.³¹ Genom att använda dessa begrepp som analytiska utgångspunkter undersöker jag hur fans tolkar och agerar i relation till plattformarna, och hur förståelse för dessa praktiker kan bidra till en mer integrerad syn på hur digital kultur dokumenteras för framtiden.

Genom att förstå kontext som sociomateriell blir det möjligt att se hur sociala praktiker och teknologier samverkar i skapandet av mening. Denna teoretiska utgångspunkt har inte bara format analysen utan också styrt hur fältarbetet har planerats och genomförts. I nästa avsnitt beskriver jag det metodologiska tillvägagångssätt som gjorde det möjligt att studera fansens aktiviteter.

Metod

Kapitlet i denna antologi bygger på ett etnografiskt fältarbete som genomfördes i MCU-fangemenskaperna på Reddit och Tumblr 2020–2022. Metodvalen syftade till att fånga samspelet mellan fans och plattformar. Genom att följa dessa sammanvävda processer blev det möjligt att utveckla begreppen skära och knyta kontext som analytiska verktyg. Fältarbetet genomfördes på två olika plattformar för att fånga variationer i fansens informationsaktiviteter och plattformsfunktionalitet. Reddit är

³⁰ Silvia Gherardi, "Practice as Sociomateriality", i Silvia Gherardi (red.), *How to Conduct a Practice-Based Study* (Cheltenham 2019), s. 81–104; Lucas D. Introna, "Epilogue: Performativity and the Becoming of Sociomaterial Assemblages", i François-Xavier de Vaujany & Nathalie Mitev (red.), *Materiality and Space: Organizations, Artefacts and Practices* (London 2013), s. 330–342.

³¹ Jutta Haider & Olof Sundin, *Invisible Search and Online Search Engines* (London/New York 2019).

en plattform organiserad i diskussionsforum, så kallade subreddit, där användare röstar, skapar inlägg och kommenterar. Tumblr är en mikrobloggerplattform som kombinerar bloggformatet med sociala funktioner som rebloggning, dvs att återpublicera en annan användares inlägg på sin egen blogg, samt taggning som möjliggör återsökning av inlägg. Reddit och Tumblr valdes för att både plattformarna är centrala arenor för fans och har en lång historia av kreativt skapande och är en väsentlig del av internetkulturen.³² Båda plattformarna har också genomgått omstridda plattformsförändringar, som API-restriktioner och uppstramad innehållsmoderering, vilket gör dem särskilt relevanta för att studera hur kontext avgränsas och definieras under förändring.³³

MCU är en film- och tv-franchise som bygger på Marvels superhjaltekaraktärer och berättelser i ett sammanhängande universum. MCU-fangemenskapen valdes eftersom den är både global och mångfacetterad, med en lång kontinuitet som gjorde det möjligt att följa hur normer och praktiker i och kring plattformarna etablerades, förhandlades och förändrades över tid. Efter att ha identifierat dessa miljöer som centrala för studien, utformades metoden för att dokumentera både sociala interaktioner och tekniska villkor som påverkar fansens informationsaktiviteter.

Materialet samlades in genom en kombination av flera metoder som en del i mitt etnografiska fältarbete: deltagande observation, semistrukturerade intervjuer och dokumentanalys. Observationerna pågick i mer än 12 månader (juni 2021-maj 2022), inklusive återbesök vid större plattformsförändringar under våren 2023. Totalt genomfördes 29 intervjuer, varav flera via textbaserad chatt för att tillmötesgå deltagarnas önskemål om anonymitet.³⁴ Intervjuerna utforskade hur fansen uppfattade gemen-

³² Katrin Tiidenberg, Natalie Ann Hendry & Crystal Abidin, *Tumblr* (Hoboken 2021); Allison McCracken, Alexander Cho, Louisa Stein & Indira Neill Hoch (red.), *A tumblr Book: Platform and Cultures* (Ann Arbor 2020); Line Nybro Petersen, *Mediatized Fan Play: Moods, Modes and Dark Play in Networked Communities* (London/New York 2022); Adrienne L. Massanari, *Participatory Culture, Community, and Play: Learning from Reddit* (New York 2015).

³³ Sharon Harding, "Exploring Reddit's Third-Party App Environment 7 Months After the API-calyse", *Ars Technica*, 1 februari 2024, <https://arstechnica.com/gadgets/2024/02/exploring-reddits-third-party-app-environment-7-months-after-the-apicalypse/>; Aja Romano, "Tumblr Is Banning Adult Content: It's About So Much More than Porn", *Vox*, 4 december 2018, <https://www.vox.com/2018/12/4/18124120/tumblr-porn-adult-content-ban-user-backlash>.

³⁴ Stine Lomborg, "Personal Internet Archives and Ethics", *Research Ethics*, 9:1 (2013), s. 20–31.

skaperna, plattformarnas funktioner och styrning. Dokumentanalysen omfattade användaravtal, policys, API-dokumentation och nyhetsartiklar som kontextualiserade fältarbetet. Analysen var iterativ och tolkande. Materialet organiserades och kodades i Nvivo, vilket möjliggjorde att analytiska teman växte fram successivt och låg till grund för utvecklingen av begreppen skära och knyta kontext. Reflexivitet vägledde arbetet genom att synliggöra metodval och avgränsningar.³⁵

Fältarbetet godkändes av Etikprövningsmyndigheten och följer GDPR samt etiska riktlinjer från Association of Internet Researchers och ALLEA.³⁶ Informerat samtycke inhämtades från alla intervjudeltagare, användarnamn på studiedeltagare från intervjuerna och deltagande observation pseudonymiserades och citat hämtade från fältanteckningar parafraserades för att skydda deltagarnas identitet.

I följande avsnitt introducerar jag de två begreppen *skära* och *knyt*a kontext, som illustreras med exempel från fältarbetet. Dessa begrepp visar hur kontext kan avgränsas och definieras i digitala miljöer och hur de kan bidra till att utveckla proveniens för bevarande av digital kultur.

Skära kontext

Att *skära* kontext innebär att avgränsa vad som räknas som relevant och vad som utesluts som del av kontexten. Begreppet bygger på Karen Barads teori om *agential cuts*, som visar hur gränser mellan subjekt och objekt konstrueras snarare än är förutbestämda.³⁷ Det metaforiska snittet är situerat och temporärt. Det görs under specifika sociomateriella villkor och kan omförhandlas. Lucas Introna understryker att rådande

³⁵ Annette N. Markham, "Fieldwork in Social Media: What Would Malinowski Do?", *Qualitative Communication Research*, 2:4 (2013), s. 434–446.

³⁶ Anja S. Franzke, Anja Bechmann, Michael Zimmer & Charles Ess, *Internet Research: Ethical Guidelines 3.0* (Association of Internet Researchers 2019); ALLEA – All European Academies, *The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023* (Berlin 2023).

³⁷ Karen Barad, "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28:3 (2003), s. 815.

gränser är föränderliga.³⁸ I mitt empiriska material blir detta tydligt i hur fansens informationsaktiviteter, som sammanvävs med plattformarnas funktioner, tar sig annorlunda form över tid och vid olika tillfällen.

I linje med postcustodiala och postmodernistiska perspektiv inom arkivforskning kan kontext förstås som något som *görs* genom snitt. Arkivarien är inte en neutral förvaltare, utan en aktiv aktör som stabiliserar mening genom att definiera vad som bevaras och hur det ska tolkas. Dessa snitt är nödvändiga för att skapa en begriplig struktur, men de är också normativa, där de synliggör vissa perspektiv och osynliggör andra. Kunskap om *hur* och *var* snitten görs är begränsad och därför kan begreppet skära kontext erbjuda ett sätt att synliggöra dessa val.

Vid första anblick kan kontexten för MCU-fansens gemenskap på Reddit tyckas begränsad till interaktioner mellan medlemmarna. Ett socio-materiellt perspektiv visar dock att kontext är mer omfattande. Den infrastruktur som möjliggör fansens aktiviteter är sammanvävd med andra aktörer och tekniska villkor på plattformarna. Under fältarbetet framkom att fansen ofta använder tredjepartsappar som Apollo och BaconReader i stället för Reddits officiella app, och att sökningar gjorde via Google snarare än Reddits egen funktion.^{39, 40} Dessa aktiviteter visar att åtkomst

³⁸ Lucas D. Introna, "Epilogue: Performativity and the Becoming of Sociomaterial Assemblages", i François-Xavier de Vaujany & Nathalie Mitev (red.), *Materiality and Space: Organizations, Artefacts and Practices* (London 2013), s. 332.

³⁹ Juli Clover, "Reddit App 'Apollo' Gets Major Update With New Notification Experience", *MacRumors*, 23 maj 2022, <https://www.macrumors.com/2022/05/23/apollo-app-notification-update/>; Belen Edwards, "Reddit Bids Farewell to Third-Party Apps Like Apollo, BaconReader", *Mashable*, 2 juli 2023, <https://mashable.com/article/reddit-third-party-apps-shutting-down-apollo-relay-baconreader>; Sarah Perez, "Reddit CEO Doubles Down on Attack on Apollo Developer in Drama-Filled AMA", *TechCrunch*, 9 juni 2023, <https://techcrunch.com/2023/06/09/reddit-ceo-doubles-down-on-attack-on-apollo-developer-in-drama-filled-ama/>; Jay Peters, "More Reddit Developers Announce Their Apps Will Switch to a Subscription Model", *The Verge*, 30 juni 2023, <https://www.theverge.com/2023/6/30/23780407/reddit-third-party-apps-relay-now-nara-api-changes>; David Pierce & Nilay Patel, "Apollo's Christian Selig Explains His Fight with Reddit – and Why Users Revolted", *The Verge*, 13 juni 2023, <https://www.theverge.com/2023/6/13/23759180/reddit-protest-private-apollo-christian-selig-subreddit>; Emma Roth, "A Developer Says Reddit Could Charge Him \$20 Million a Year to Keep His App Working", *The Verge*, 31 maj 2023, <https://www.theverge.com/2023/5/31/23743993/reddit-apollo-client-api-cost>.

⁴⁰ Doughnutscheetah, intervju, 15 december 2021; Stormveal, intervju, 22 november 2021; Delightfulbeet, intervju, 1 februari 2022. Se även Jennifer Elias "Google Execs Admit Users Are 'Not Quite Happy' with Search Experience After Reddit Blackouts", *CNBC*, 26 juni 2023, <https://www.cnn.com/2023/06/26/google-exec-hope-new-search-feature-will-help-amid-reddit-blackouts.html>; Jay Peters, "Google Is Getting a Lot Worse Because of the Reddit Blackouts", *The Verge*, 13 juni 2023, <https://www.theverge.com/2023/6/13/23759942/google-reddit-subreddit-blackout-protests>.

inte enbart är en fråga om plattformens funktioner, utan om en sammanvävning av aktörer och teknologier som tillsammans formar kontexten.

När Reddit 2023 ändrade sina API-villkor och började ta betalt för tredjepartsåtkomst, försvann flera av dessa appar.⁴¹ Förändringen påverkade inte bara åtkomst, utan även modereringsverktyg och tillgänglighetslösningar för användare med funktionsvariationer.^{42, 43} Fansen kunde inte längre navigera på Reddit som tidigare, vilket visar hur deras aktiviteter är beroende av samspelet mellan plattformar, utvecklare, moderatorer och andra plattformstjänster (till exempel Google). Dessa aktörer är inte perifera utan sammanvävda i infrastrukturen som gör fansens informationsaktiviteter möjliga.

Reddit-exemplet illustrerar att infrastrukturen inte är statisk. Den expanderar och krymper genom förändringar, vilket får konsekvenser för hur fansens informationsaktiviteter genomförs. När kontext skärs måste både aktörer och relationer över tid beaktas. Tredjepartsapparnas försvinnande på Reddit är ett tydligt exempel på hur ett snitt kan omformas vid varje nytt bevarandetillfälle. Material som hade samlats in vid en bevarandeinsats före de förändrade API-villkoren skulle ha sett annorlunda ut än material insamlat efteråt. Kontexten hade också behövt beskrivas på ett annat sätt, eftersom tredjepartsaktörerna spelar en betydligt mindre roll efter att villkoren ändrats. Proveniensen kan därför inte förstås som ett fast ursprung, utan som situerad och dynamisk. I informella digitala miljöer som fangemenskaper krävs iterativa strategier för att dokumentera förändring över tid.

Detta innebär att arkivarien inte bara behöver identifiera vilka aktörer som är involverade, utan också förstå hur deras roller förändras. Ett snitt är aldrig neutralt utan är ett val som påverkar framtida tolkning. Att skära kontext handlar därför om att motivera varför vissa gränser dras och

⁴¹ Se not 39.

⁴² Fältanteckning, Reddit, 13 juni 2023; Fältanteckning, Reddit, 20 juni 2023; Fältanteckning, Reddit, 21 juni 2023.

⁴³ Fältanteckning, Reddit, 14 juni, 2023. Se även u/spez, "Addressing the Community About Changes to our API", *Reddit*, 9 juni 2023, www.reddit.com/r/reddit/comments/145bram/addressing_the_community_about_changes_to_our_api/; S.E. Smith, "Why Disabled Users Joined the Reddit Blackout", *The Verge*, 13 juni 2023, <https://www.theverge.com/2023/6/13/23759761/reddit-disability-accessibility-blackout-api-blind>.

vilka konsekvenser dessa får. Det kräver en kartläggning av potentiella aktörer som påverkar fansens aktiviteter, såsom moderatorer, tredjeparts-utvecklare, plattformar och lagstiftning. Eftersom många olika aktörer är involverade, där vissa kan försvinna, finns det ett värde i att bevara digitala gemenskaper i flera omgångar för att dokumentera förändring över tid.

Varje ny bevarandeinsats innebär att kontexten *skärs på nytt*, vilket också omformar den tidigare förståelsen av vilka aktörer och relationer som är relevanta. Det är viktigt att ta hänsyn till såväl temporala som relationella och situerade aspekter. Man bör inte anta att en viss aktör alltid är involverad, utan förstå på vilka sätt de deltar och hur detta kan förändras. Det handlar alltså inte bara om att identifiera var snittet ska vara, utan också om att förstå varför dessa snitt är relevanta för en viss kontext, vilket leder oss till det andra begreppet: knyta kontext.

Knyta kontext

Att knyta kontext innebär att identifiera och definiera de komponenter som gör en aktivitet möjlig, nämligen aktörer, deras aktiviteter och den information som hanteras. Genom att sätta dessa i relation till varandra blir det möjligt att förstå hur en aktivitet genomförs och varför den får betydelse. Begreppet bygger på Pernille Bjørns koncept *bounding practices*, där metaforen om att knyta används för att visa hur teknologi och människor tillsammans skapar förutsättningar för specifika arbetsuppgifter.⁴⁴ Det handlar om att synliggöra vilka samskapande aktörer som måste involveras för att en aktivitet ska kunna genomföras.⁴⁵

Vilka komponenter som inkluderas i knytningen avgörs av vad som anses relevant i relation till det fenomen som ska bevaras. Knytningen är inte statisk utan kan förändras och omförhandlas beroende på förändringar av de sociomateriella villkoren. Därmed skiljer sig knytning från en traditionell kontextförståelse som utgår från en enskild aktörs

⁴⁴ Bjørn, Pernille, "Bounding Practice: How People Act in Sociomaterial Practices", *Scandinavian Journal of Information Systems*, 24:2 (2012), artikel 6.

⁴⁵ Ibid, s. 99.

perspektiv. I stället betonas att kontexten är relationell och dynamisk: den formas i sammanvävningen av människor, teknologi och normer.⁴⁶ Att knyta kontext innebär därför inte bara att dra gränser, utan också att definiera vilka aktörer som ska inkluderas och varför, samt att synliggöra vilka som utesluts.

Begreppen skära och knyta kontext överlappar, eftersom båda handlar om att definiera och avgränsa. Skillnaden är att skärandet fokuserar på gränsdragningen, medan knytningen handlar om att förstå relationer mellan de komponenter som gör en aktivitet möjlig. Knytningsmetaforen hjälper oss att förstå att kontext inte bara är en fråga om ursprung, utan också om hur olika komponenter binds samman för att skapa mening.

Under mitt fältarbete blev detta tydligt i fansens användning av Tumblrs taggningsfunktion. Plattformens instruktioner anger att taggar främst används för att kategorisera inlägg och göra dem sökbara.⁴⁷ Men i praktiken fyller taggar även en social funktion. Vid vissa tillfällen väljer fansen att kommentera via taggar snarare än att använda kommentarsfältet.⁴⁸ Dessa kommentarer är mindre synliga och kräver att läsaren aktivt undersöker vilka som har rebloggat inlägget.⁴⁹ Taggning blir därmed ett sätt att styra synlighet och skapa semi-offentliga kommunikationskanaler.

Taggningsfunktionen ersätter inte andra kommentarsformer, men kompletterar dem. Fansen väljer mellan olika uttrycksformer: reblogging, kommentarsfält eller taggar, beroende på situation. Kortare och mer spontana kommentarer placeras ofta i taggar, medan längre och mer genomtänkta kommentarer skrivs i rebloggade inlägg.⁵⁰ Detta visar att knytningen mellan funktioner, normer och sociala praktiker, i detta fall fansen på Tumblr, är situerad och föränderlig. Vad som uppfattas som ”rätt” sätt att kommentera beror på sammanhanget och på vad andra gör.

⁴⁶ Silvia Gherardi, ”Practice as Sociomateriality”, i Silvia Gherardi (red.), *How to Conduct a Practice-Based Study* (Cheltenham 2019), s. 81–104.

⁴⁷ Tumblr, ”Organizing With Tags”, *Help Center*, 28 september 2022, <https://help.tumblr.com/hc/en-us/articles/226256868-Organizing-With-Tags>; Tumblr, ”Tagging Your Posts”, *Help Center*, 5 maj 2023, <https://help.tumblr.com/knowledge-base/tagging-your-posts/>. Se även Elli E. Bourlai, ”Comments in Tags, Please!': Tagging Practices on Tumblr”, *Discourse, Context & Media*, 22 (2018), s. 46–56.

⁴⁸ Cabbagevega, intervju, 27 november 2021; Fältanteckning, Tumblr, 11 februari 2022.

⁴⁹ Highnoonleaf, intervju, 29 november, 2021; Cricketglove, 20 December, 2021.

⁵⁰ Neonixclover, 15 november, 2021; Fältanteckning, Tumblr, 21 Juni, 2023.

Exemplet med taggning illustrerar att proveniens i dessa miljöer måste förstås som situerad. Det räcker inte att dokumentera vem som skrev ett inlägg utan det är också nödvändigt att synliggöra vilka komponenter som gjorde interaktionen möjlig, exempelvis plattformens funktioner, normer i gemenskaper och tekniska begränsningar. Att knyta kontext innebär att identifiera dessa samskapande komponenter och hur de relaterar till varandra. Det är en dynamisk process där en viss knytning kan vara giltig vid ett tillfälle, men inte vid ett annat. Därför argumenterar jag för att det är omöjligt att fastställa en universell definition av proveniens för plattformsbaserade miljöer.

I praktiken innebär detta att arkivarien måste inta ett kritiskt perspektiv. Plattformens egna beskrivningar av funktioner kan inte ensamma styra hur kontext konstrueras. I stället bör fokus ligga på den mångtydighet som gemenskaper uttrycker kring en funktion, exempelvis vad som tas för givet, vad som är implicit och vilka normer som styr. Att knyta kontext handlar därför om att synliggöra dessa relationer och förstå deras betydelse för meningsskapandet.

Sammanfattningsvis visar knytningsmetaforen att kontext inte är något statiskt eller färdigt som kan "fångas". Den måste konstrueras genom att identifiera vilka komponenter som gör en aktivitet möjlig och hur dessa binds samman. Detta är särskilt viktigt i digitala miljöer där funktioner förändras, normer förhandlas och aktörer kommer och går. Att knyta kontext är därmed en iterativ och reflexiv process. Det är en process som kräver att vi ser kontext som något som görs, snarare än något som är.

Slutsats

Begreppen skära och knyta kontext visar att arkivarien är aktiv i konstruktionen av kontext vid bevarande. Här delar min ansats den kritik som Jessica Lapp för mot förståelsen av proveniens som statisk. Både min ansats och Lapps betonar att kontext är mångfacetterad och förändras över tid, men med olika syften. Lapp omformar och definierar proveniens till ett kreativt och feministiskt ramverk för att skapa alternativa narrativ,

medan jag utgår från ett sociomateriellt perspektiv där jag uppmärksammar att proveniens måste ta hänsyn till sammanvävningen av sociala praktiker och teknologi. Mitt sociomateriella perspektiv introducerar skära och knyta som verktyg för att dokumentera digitala miljöer. Dessa begrepp definierar kontext för bevarandearbete i plattformsbaserade miljöer där teknologiska förändringar och aktörsrelationer är centrala. Där Lapp främst omformar proveniens för pluralitet och kritisk reflektion, utvecklar jag en praktisk begreppsapparat för att hantera komplexiteten i digitalt bevarande där teknologin lyfts fram.

Det finns en etisk dimension som skära och knyta kontext betonar, nämligen att definitioner och kategoriseringar tas ofta för givna. Detta riskerar att cementera en snäv förståelse av kontext. Arkivarier har därför ett ansvar i hur de konstruerar kontext, där de inte bör acceptera vedertagna antaganden, kategoriseringar och definitioner okritiskt, utan uppmärksamma att kontext alltid kan konstrueras på olika sätt. Transparens kring dessa val är avgörande för att visa hur bevarande både formas av digitala miljöer och arkivariens arbete.

Med skära och knyta som utgångspunkt uppmuntrar jag ett framtida fokus på både teori och praktik i relation till digital teknologi inom arkivforskningen. Vi behöver utveckla metoder som gör det möjligt att dokumentera digital kultur på ett sätt som tar hänsyn till dess komplexitet, samtidigt som vi fördjupar de teoretiska perspektiven på digitalt bevarande. Vi bör inte överge etablerade perspektiv inom arkivvetenskapen, men vi måste komplettera dem med angreppssätt som fångar mångfald och dynamik. Diskussion om hur digital kultur bevaras är inte bara teknologisk, utan också teoretisk och etisk för att säkerställa att framtida arkiv inte reducerar komplexa digital kultur, gemenskaper och interaktioner till statiska ögonblicksbilder.